

Izhaja
dvakrat na
mesec 1. in 15. dne
na celi polí.

ZORA.

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.

Po pošti
celo leto 4 gl.,
pol leta 2 gl.
Za dijake in učitelje
celo leto
2 gl. 50 kr.

Štev. 18.

V Mariboru, 15. septembra 1872.

Tečaj I.

Na Preširnovem domu

15. septembra 1872.

Daljnih stranij, kjer Drava deroča,
Kjer Sava valove bistre valí;
Kjer Kolpa se vije, jáderna Soča
V jadransko morjé peneča hití:
Prirómalo sem je ljudstvo izbrano,
Na pesnika dom, v ljubezni mu vdano.

Oj zdrava, hiša sredi raja!
Nad tabo plavaj sreča, mir;
Iz tebe líl je pesnij vir,
Ki slastjo serca nam napaja.

„Luna sije“ —
Melodíje
Sladko-tožne, čuj! doné.
Krasna deva!
Tebi peva,
Toži pevec vnet za té.
Omečile
Pesni mile
Nijso tvojega sercá;
Naše poka,
Sládko joka,
Sólza v óku nam igra.

Močnejše, mileje pesen doní,
Kedor jo čuje, sercé mu topí:

„Sirota vboga, zapuščena,
Oj domovina, domovina!
Z bridkóstjo, žalostjo pojéna;
Nemilost tuja, hujše sina
Nezvéstost, mati, te boli.“ —

A tiho! poglej, nebó se vedrí;
Sinú si rodila, blágo sercé,
Ki nosil je tvoje — človeštva gorjé;
Kar čutil, nam v sládké pesni je zlíl,
Ljubiti nas mater, človeštvo učil.

Preširen budí, Preširen nas vodi,
Na delo za njim, na dúševni boj!
Pravici udani, luči; svobódi,
Naprej, za svoj dom navdušeni roj!
Preširna vihrá pred nami zastava,
Voditelju-pevcu klíčemo: Slava!

J. STRITAR

Zabavni del.

Carovnica s Karneka.

(Povest iz srednjega veka, spisal J. Ogrinec.)

(Dalje.)

Tiktak popusti Petaca v risu pa hiti tik tje pod črno ogrado. Tù vrže haljo raz sebe, potipa, če se ga dobro drže nožnice z opasa viseče mu ob levem stegnu potem počene in razuvaje se mrmra: „Srčnost velja!“ Če se posreči: Petác, ta priprosta prisma mi priča, ako bi li kazalo; Mavrin, óni bogati poglavar založi me srebrom, in zlodej ni, da bi še potem moral slepareč neumni ljud živeti ob suhi skorji, ko mi Erazem obira pa piščeta!

Po tem se vskloni pa začne tipati po zidu, dokler očuti beršljenovo trto vijočo se navzgor ob ogradi, krepko zacepaje stoterne koreninice v razprezani omet. Zastavši prste za najdebelejo trto spleza do vrha, kakor maček, pa zajaše ogradni greben. Oddehovaje si počaka in posluša. Vse tiho, kakor mrtvo. V Kamniku bije polnoči.

Tiktak se na pet dobrih preteg naglo približa močni veji, katero kostanjevo drevo le-sém naslanja. Te se poprime in ravno zravna že po konci, ko na krat Petac doli pod njim milo zjavka:

„Tiktak, slišiš Tiktak!“

„Kaj ti je kuga?“ zahršči ta zamolklo dol ná-nj.

„Ov, ov, zgrešél sem korenino, tisto korenino! Delala mi je toliko slin pa sem ž njimi vred plunil jo iz ust, pa ne vem kam? Ne najdem je več! Stopi dol, stopi; daj mi brž drugo! Ti ne veš, oj peklenščak —“

„Greš budalo priprosto! Ne hodi mi semkaj! Nihče ti nič ne more v risu, jaz rečem!“ hudi se ná-nj Tiktak.

Petac hiti nazaj iskat rešnega kroga; a zdaj še tega ne najde. Pade na kolena, kobaca po vseh štirih in tipa in tipa, pa nič ne otipa. Preverjen, da hudi duhovi so mu zdaj umeknili tudi že tisto edino pribežališče, trepeti na vsem životu, obliva ga mrzel polt, in ravno že v drugič hoče nazaj po Tiktaka, ko hipoma zadene ob leskovko. Hitroma zravnavši se ob nji obstoji na levi, terpeč tamkaj polno stisk na duši in na telesu. Prebridko stanje se mu hujša z vsacim trenutkom. Prenategnena leva stran mu otrpnuje, in mravlje mu rojijo po nji. Če pogleda po temi okrog sebe, zdeva se mu, da ognjene strele švigajo okolo njega;

če pomiževa, da mu sam škrat kreše otrinke pod nos. In v ušesih mu cvili in brenči, pa vrti se mu v glavi, da prav nikakor drugač že ne misli, da zdaj že precejšna kopica peklenskih pošast reži in preži vanj, pred katerimi ga varuje le samo ris še in leskova šiba.

Med tem je bil Tiktak pazljiv na sleherni premék v svoji bližni okolici polagoma zlezel na kostanjevo vejo ter po tiho priplazil se na drugo notri tje do graščinske stene pod Idinim oknom.

Ko se tukaj v drugo prepriča, da je povsod vse mirno, izdere bodalo iz nožnic in kakor za poskušnjo trene ž njim po priročnih mladikah, ki z lehka cepijo na tla. Na to prime za oklep pri oknu pa podaljševaje vrat gleda v stanico.

Notri je črna tema, in vse mirno. Tiktakovo mačje oko kljubu temu razloči svetlo belino, pač postelj graščakove hčere. Z lehka pritisne na stekla, ki se odmaknejo. Tiktak nastavi tenko uho: dobro čuje lehno sopevati. Satansk smeh mu razkremži obraz. Kakor senca se z drevesa zmakne na okno, od tod tiho v spalnico.

VIII.

Za večera, še predno sta se bila Tiktak in Petac napotila proti Karneku, sedel je v gradu Trebuščak v družbi svojega milega prijatelja patra Lazara in hčere Ide obhajaje svoj šestdeseti god. Iz dragocenih posód jim diše okusna jedila in blišči se dobrodejno vince. Priletni godovnjak najmenj se še ne nadejaje, kakó se do malega še jasni obzor njegove pozemske sreče gromonosno oblači že od vseh strani, je vès vesel denšnjega dné. Razen svoje ranjce žene, katere se pri ti priliki posebno živo spominja, je mladi Mavrin edini, katerega ta mala družbica v tem trenutji toliko živeje pogreša, ker je bil včeraj zagotovo napovedal svoj zgodni prihod, pa vendar še izostaja na pozni večer. Zlasti Ida prihaja čedalje nemirnejša in skrbnejša zavaljo svojega ljubitelja boječ se že celo, da je utegnilo morda kaj hudega se mu pripetiti. Ravno že hoče potožiti to svojo skrb, ko strežaj pride oznanit prihajočega Kocijana, ki brž potem sam vstopi.

Ali kakó se vsi zavzemó v prvem trenutji vidé hudo skrb, globoko vpisano v njegov resni obraz! Še le, ko njegove oči srečajo prašujoče Idine in mu moža pozdravlja pa vabéč ga prožita roki, razvedri se mu čelo in prisije mu zado-

voljna radost na lice, kakor solnce izza temnih oblakov.

Na Trebušakova hlastna povpraševanja: kje vendar je mudil se toliko časa, ter kakšnih nemilih novic pač jim hoče sporočiti, odgovarja Kocijan vidoma olajševaje si sree rekoč:

„Nekdo, (po imenu izdajati lastnega očeta ne more!) ki vam zavida vaše blagostanje, oviral me je do le-te ure; ali, bodi Bogu hvala! mila gospodična je še zdrava — prišel nisem prepozno!“ pri teh besedah se sočutno ozre po Idi, ki je zelo radovedno in z očitnim strahom pričakovala kaj hudega pač bode povedal nje ljubljenece?

„A razloži nam, ljubi prijatelj!“ prosi pater Lazar „kako gorje je, ki žuga ka li?“

Kocijan na kratko razjasni, kakó je bil sinoči pristregel Tiktakovo grozno zakletv Idi na smrt; razodene, zakaj on méni, da grdi ubojica namreč namerja svoj črni naklep izvršiti po zračni poti preko ograde, koder je res hodil; po tem pa pristavi:

„Zató velja, da nemudoma daste pristréči tega kervoločnega hudodelnika ter tako nenavarnega storite za vselej.“

Berž potem odidó trije oboroženi čuvaji prežat v Idino spavnico.

„Ali ti moj Bog!“ čudi se Trebušček „kakó, da tisti hudobni človek mojemu dobremu otroku streže po življenji? kakó to? saj moja Ida vendar pod milim bogom nikomur ne prizadeva ničesar žalega!“

„Jaz bi se ne upal izpregovoriti“; pravi na to Kocijan „kake strašne hudobije je ravno tisti človek obdolžil vašo nedolžno hčer, ne upal bi si — ali grozna nevarnost, ki preti, ta me sili, ta mi dela dolžnost, da vam hočem in moram biti odkritosrčen o vsem.“

Na to Kocijan razodene, kako da je pred malo časom v Kamniku počil glas, češ da je Ida čarovnica, kakó da veliko Kamničanov kar slepó jemlje táko nesramno obrekovanje za resnico in se zatorej grozi, pa da vsega tega kriv je brez dvoma le hudobni Tiktak.

Ida, kateri so že dàlj časa bridkostne solze igrale v očeh, zakrije pri tem mladeničevem razodetji z obema rokama obraz in začne glasno ihteti. Da je prišla na tak glas, to ji z neznano bolečino navdaja nedolžno srce.

„Dej, vtolaži se ljubka nedolžna! Saj, Bog ti je priča in mi, da ti niti z mislijo nikomur najmenj žalega ne prizadevaš“, tolaži jo pater Lazar odjemaje jej ročico raz lic.

„Da, mila gospodična! o le mirni bodite in

brez vse, vse skrbi! On naj bo trpel, on, ki se je drznil takó brezvestno natolcevat pa tako smrtno žaliti vas, in po vas blazega pa drazega vam očeta-le, kakor tudi vse nas, vaše prijatelje, ki smo prepričani o vaši čistosti in o blagodušnosti vse vaše plemenite sorodovine.“

In Ida, posnemaje iz teh Kocijanovih besedi, da mu njegovo tolikrat zagotovljano pa tolikanj drago jej spoštovanje do nje res še ni zginilo iz srca, jame se vse bolj in bolj pomirovati pa s kar najhvaležnimi pogledi pričati mu, kakó po polnem je zadovoljna ž njim. Kocijan zavzemši potem prostor pri mali družbici poleg Ide na tanko pripoveduje vse, karkoli in kakor je kedaj čul pohujševati Ido ter kako neskončno srečnega pač se čuti, da je utegnil grozno, Idi žugajoče gorje odverniti od Trebuščakove hiše.

V tem je bila polnoč. Kmalu na to vstopi v gostovansko dvorano čuvaj, poročevajoč:

„Imamo ga, zasačenega! Pazno je bil prilezel skozi okno do postelje in — kjer se mu je zdelo pač da bije gospodično srce, tistje je porinil, glejte, le-to ostro bodalo, ob enem pa tudi težko padel préd-se na ležišče, že, da bi svojim prokletim životom zadušil morda kak bolesteni vsklik. A tedaj mi vsi trije izpod postelje po njem, k tlam ž njim in okove mu na roke in noge. Pošast vam je velika, koščena in grda, kot sama hudoba iz pekla. Hlastal je okrog sebe in rjul je, tulil, kakor črni volk — a zdaj je strahovan in ukroten! — Ali vam pripeljemo ga pred oči ali — kaj zapoveste?“

Ne, moje oči ne želé videti take divje zveri! Vrzite ga v podzemsko temnico, naj se mi tam notri pokori do smrti!“ ukaže graščak.

Poročevalec odide. Trebušček pa se obrne proti Kocijanu in objemaje ga zelo ginjen pravi:

„Ti pa, moj blagi, moj dragi prijatelj! kaj, kaj sem tebi dolžan? O govori: s čim naj ti poplačam to delo? Vse svoje premoženje — rad ti ga dam, rad ti ga dam!“

Kocijanu neskončna radost zaigra na obrazu. Od zgolj sreče ne vé, kaj bi govoril pa reče:

„O kaj-li mi hočete dajati? Kaj nisem bil dolžan odvrniti toliko strašno nevarnost? kaj nisem iz celega srca rad storil tega?“

„In vendar“, ugovarja Trebušček „tvoja zasluga je nepoplačljiva! Zdaj vidimo vsi, da le tvoja nočojšna pot do nas je Ido rešila gotove smrti! A kaj pak bi jaz počel brez Ide? kakó bi jaz preživel tolikanj drago mi dete? In gladéč ji rumene lase raz gladkega čela pravi naprem Kocijanu:

„Da, da, moj dragi prijatelj! le govori, govori: kaj naj ti storim, da ti vsaj nekoliko povrnem svoj nepoplačljivi dolg. Glej, kar li morem, kar je tebi drazega — vse, vse sem iz celega srca rad pripravljen storiti za té!“

„O“, vsklikne Kocijan po malem premisleku, „da si smem le še v prihodnje v svesti biti vašega in vaše ljube hčerke tolikanj drazega mi prijateljstva, povračevan sem in bodem dovolj — najbolj!“

Najine prijaznosti si želiš, blagi mladenič?! vzdigne Trebušček s čutom in ginjen. „O, pa to že imaš, imaš jo v popolni meri, od kar se poznamo: tega si lahko prepričan! In glej“, pristavi s povzdignenim glasom in prejema Ido za roko, „jaz se práv nadejam, da moja ljuba hči čuti do tebe in goji tudi že več kakor zgolj samo prijateljstvo; in to po pravici! Že dvakrat si jej ti v skrajni nevarnosti bil mili varuh! Nocoj si jej očitno otel drago, drago mlado življenje! Zato — kaj ji hočem družega varha iskati? Kaj se ji more najti kje le en zaslužnejši spoštovalec, meni povoljniji, njej dražji in bolje pri srei? Ida, sama govori, odkritosrečno, na ravnost! Jaz ti le blago srečo želim!“

„Dragi moj oče! Kar so vaše želje, kako ne bi tudi moje bile! zagotavlja dekle sramežljivo rudé in povešaje obraz ter gorko oklepaje se roditeljeve roke.

„Povej — ti ljubiš Kocijana?“

Ida povzdigne obraz, pogleda z vsem otroškim zaupanjem očetu v oči, ozre se potem hrepeneč v Kocijana pa globoko in gorko čuteno pravi:

„Da, ljubim ga! Sam vé, da ga ljubim; saj ga moram ljubiti!“

„Da, da ljuba moja! ti moraš, da, moraš ljubiti tega našega, drazega prijatelja!“

Po teh besedah prime njo in njega za roko, pa gledaje mladeniču v od zgolj radosti in nenaadne sreče sijoči obraz reče:

„Če zamore moja hči osrečevati tebe, ki si jej skazal neizmerno dobroto — ohranil in podaljšal življenje, če to more —“

„O!“ vsklikne Kocijan nepričakovaje graščakovega izgovora, in jasna sreča mu sije z obraza, „o, ni je pod rumenim solncem reči, ki bi meni dražja bila pa delala me srečnejega, ko ljubezen Idina! Ali kako bi se drznil jaz —“

Trebušak, ki je na hip ugenil, kak premislek pač teži mladeniča, položi brž njeno roko v njegovo rekoč:

„Sreče plemenito je vredneje, je bolje od plemenitega kolena. Zato Kocijan — ti bodi moj zet, moj naslednik, Ida je tvoja!“

Pater Lazar pobožno povzdigne roke in Boga prosi blagoslova za presrečna, mlada zaročenca, ki od sladke sreče, ki je tako nenadoma došla ju, kar ne vesta, kakó bi živeje in gorkeje zahvaljevala se sivo-staremu očetu.

Društvo potem še precej časa skupaj ostane na Karneku, veselo in zadovoljno. Na Kocijanovo opominjevanje, da graščakovi družini tudi še poseh mal nevarnost žuga po zlih, zavidljivih ljudeh, sklene Trebušček celo kmalu obhajati Idino možnost še na Karneku, na ti stari dedini njegovih slavnih prededov, potem pa nemudoma preseliti se v kako drugo graščino. To je po polnem po volji tudi Kocijanu in Lazaru, ki mu rada oblubita, da hočeta kamorkoli z njim in v zvesti prijaznosti do njega ne zapustiti ga nikedar več.

(Konec prih.)

Od Belgrada do Kruševca.

Potopisna črtica, napisal A. S.

Trije bistrí konji so že čakali vpreženi pred poštna kola na dvorišču belgradske poštne postaje, ko pridem tje lepega spomladanskega jutra, da tudi mené popeljejo v krilo slobodne Srbije. Kmaló smo se zbrali vsi sopotniki, ter skoro zatem zadržali po dosta okornem mestnem tlaku skoz praznično oblečene ulice — bila je binkoštna nedelja — in dolgo vijujoč se po nepravilnih cestah belgradskih obrnoli smo nazadnje mestnemu zidovju hrbet. V početku vodi cesta carigradska čez precej marljivo obdelano polje; za kake pol ure pa se začne penjati po gomiljasto navršenih hribih, ki se gomiljajo, kakor predstraže mnogih, z gostimi šumami obraščenih gor, ki zapirajo pot očem v notranjost zemlje in med kojimi se diže, kakor očak v sredini 1250 stop visoki Avala na vrhu svojem s sivimi ostanki razvaljenega starega gradu. Veličanstvena panorama odpre se očesu potnika s teh hribov, ako se ozre nazaj. Pred njim proti severu rudečijo se izmed zelenih vrtov in mnogih gostih drevoredov nebrojne strehe novo sezidanih hiš Belgrada, koje rastejo, bi rekel, kakor gobe iz zemlje, od kada so bili Turki prisiljeni ostaviti mesto. Tu in tam še se blišči v jutrajnem solncu kaka minareta, ali pa se vidi saj obrobljen stolp njeni opominjaje na nezajezljivo propast nekdanje sijajnosti in slave muselmanske. Mesto dobiva vsak dan vse više evropski obraz, čim ginejo zadnja znamenja orientalna iz njega. Razumi se, da ono tem pridobiva na svojej notranjej lepoti, čeravno gubi nekaj od svoje

vanjske čarobnosti. Posebno iz bližnjih hribov je pogled na široko mrežo bogatih poslopij, prepleteno z gosto zelenjavo, katera krasoto njihovo še za mnogo povišuje, kaj diven.

Ko smo se popeli že precej visoko na hribovje, začelo je solnce prav čutljivo pripekati, ter sparica postaja vse neznosljiveja, posebno v zaprtih kolih; zato smo zavili zagrinjala oken naše kočije kvišku, da nam veter, ki je jel iz zapadnega bregovja prav ljubko pihljati, hladi potna čela. Tudi oči so se tim mogle slobodnije in brez ovir pasti okrog po neopisivo lepej okolici. Še celo mojo družbo, koja sicer nije imela mnogo okusa za lepote naravi, kakor sem videl, uzbilil je taj divni razgled. Pred nami Belgrad v lesku jutrnjega solnca razkriljen kakor na nekem polotoku molečem proti severu med Savo in Donavo; na desno in levo, malo bolj nazaj potisneno, nagomiljeno hribovje in bregovje oblečeno v lepo zeleno pomladansko odejo; a meja jim proti severu blesketajoči se valovi mogočne Donave in bistre Save, ki ste, prenapolnene po mnogem deževanju, razlile množino svojih vodá daleko na okrog po širokej ravnini rodovitnega Banata. Od severo-zapadne strani visi v to nepregledno jezero, iz kojega mole tu in tam nektare raztresene vasi, ter nekoliko šopov dreves, kakor ôzki jezik, zarobljen hrbet avstrijske vojničke granice, a na koncu njegovem sedi, ko kočka, Zemun (Zemlin) s svojimi mnogimi turnjevi, kopaje svoje zidovje v valovih Donave in Save. Na desno proti iztoku, že skoro skrito za srbskim obrežjem, vidi se Pančevo med mnogim drevjem, kakor v šumi, ali skoro celo obkoljeno od razlite Donave; čez Zemun pa v daljini dižejo se sivi robovi fruških gor, a za njimi, sicer daleko, daleko lepa slovenska domovina, katere se človek na tujem, če tudi med brati, tako goreče spominja.

Naenkrat se je počela cesta spuščati navzdol in brežuljek, iz kojega se je pred oko naslanjevalo prekrasnim razgledom, zapre mu naenkrat sam pot, stavivši se samega za neprozorno zagrinjalo. Moja družba je zdaj začela živ razgovor, ki pa mene ravno nije mnogo zanimal, izvzemši samo Hasanovo širokoustenje o naprednosti Turške od Srbije. Posebno je trdil, da je turška pošta mnogo bolje uređjena, kakor srbska, čeravno se ovoj ne more nič prigovoriti, posebno na carigradskej črti. Med Belgradom in Aleksincem obćijo na teden trikrat za potnike poštna kola, v kojih se prav ugodno potuje in tudi ceno; od Aleksinca dalje proti Carigradu, po Turskej, se vć da o tem nije govora, tam moreš samo na

konju naprej; ali vendar da je tam bolje, samo ker je turško. Hasan je bil poturčen Srb iz Niša. Živel je neki pred v Belgradu, dok je moral leta 1867, ko se je bilo vsem muselmanom seliti iz zemlje, tudi on kopita pobrati, in od tod menda najviše taj njegov gnjev proti Srbiji. Druga dva sopotnika, Srba, eden trgovec iz Jagodine, a drugi neki „zanatlija“ (rokodelec) iz Aleksinca, smejala sta se Hasanu, ker sta znala, da on menda ni sam ne veruje, kar trdi.

Dospeli smo zdaj do prve vasi: Mokri luk, ki leži dobro uro hoda od Belgrada na precej visokem bregu in od kodar se odpre prvič očesu notranjost zemlje. Pred teboj se proteže proti jugu prekrasna dolina, omejena od zapada visokim bregovjem, med katerim je že pred omeñeni Avala, ki potnika spremlja svojim pogledom, daleč v zemljo, obrnol se on na kojoj mu drago stran. Na levo, proti jugo-iztoku do Donave, koje valove vidiš od tod proti Smederevu se lesketati, kupičijo se nižji brežuljki. Videl sem prvič dosta veliko srbsko vaš, in bil sem gotovo prav prijetno iznenaden. Med lepim, kakor šuma gostim, sadnim drevjem sede prijazne in kaj snažne kmetiške hišice, navadno štiriôglatega oblika in z niskimi, ponajviše rdećimi strehami od opeke; na teh strehah sedi vedno po više turnićev, katere sem spoćetka za dimnjake držal, ali poznej sem ćul, da oni slućijo samo za kinć. Vse kočice so lepo pobeljene. Neopisivo ugoden utisek stori na potnika taka vas, ko se njej blića. Široka šuma sadnega drevja, a iz nje rdeće strehe koč z belimi turnići, vabijo te gostoljubno k sebi. Primerjal sem te vasi z onimi po Hrvatskej, in moram reći, da je v tem pogledu Srbija svojej posestrimi naprej, negovoreć niti o vaseh, ki so me pred nekojimi tedni po Ogrskej s svojo poznano nesnago neprijetno odbijale. Med vsemi kočami ste mi tukaj najbolje v oći padale: velika selska „mehana“, t. j. krćma, ter lepa na novo sezidana šola.

Cesta se vije od tod navdol, in skoro zatem po prijetnej dolini med zelenimi hribi, po katerih blekećejo in cingljajo velika stada ovac in koz, ki se ponajviše goje v Srbiji, ter hrane većim delom stanovništvo in skoro same oblaćijo. Bilo bi sicer koristneje, izvzemši nekatere posebno gorovite krajeve zemlje, da se predeli, ki zdaj sluće za pašo, preobrne v njive in vinograde; posebno bi se morale zapreti med kozami mlade šume, ker one gospodare v njih prav neusmiljeno. V zadnjem ćasu je vlada res vzela šume, ki so eden od glavnih zakladov Srbije in, ki so se do zdaj

brez vsakega reda nemarno harale, pod svojo obrambo, in nadati se je, da bode tudi tukaj očetovsko za blagor narodni skrbela, kakor se v tem malo vlad more meriti ž njo. Predel med Mokrim lukom in Grocko, prvo poštno postajo od Belgrada, posebno je samotnen, ker oko potnikovo opazi le redko kdaj kako ljudsko stanovanje in še to vedno daleč odmakneno od ceste in kakor skrito med hribovje, ki naokolo zapira obzor. Solnce se je že popelo visoko na nebo, in nastala je prav čutiljiva vročina. Moja družba vtihne — podala se je v Morfejevo naročje — jaz pa sem, ker slediti jo se mi nije dalo, primerjal na okrog divno se razvijajočo prirodo z mladim življenjem in napredovanjem nove, slobodne zemlje, ki se tudi, na radost vsakega Jugoslavena bujno razvija, ter napreduje urno s čvrstimi in obzirnimi koraki do svoje dovršenosti. Iz mislij, ki so mi zafrfatale daleč v lepo bodočnost, katero vsi Jugoviči tako željno pričakujemo po mračni in tužni preteklosti, zbudi me postiljon, ki je glasno zatrobil v znamenje, da smo v Grocki, malem tržišču stisnjenem med bregovje in eno strugo Donave. Mestice je prav prijazna, akoravno mu položaj nije najlepši. Izmed mnogih, po vrtovih raztepenih koč, vzdigujejo se tudi nekatere tik ceste, ki se tukaj strmo spušča navzdol, z enim nadstropjem. Razgledavši se malo po mestu imel sem še pol ure časa, dok se konji premenijo, in ker je bil poldan že blizu, podam se v „mehano“, da malo založim. Gostilničar me sprejme, kakor je to povsodi v Srbiji navadno, prav prijazno z: „dobro došô“! Zatam mi ponudi „sladko s vodom“. Prideš gde god v Srbiji, samo izvzemši Belgrad, gde se je ta navada že prilično izgubila, ali v privatno hišo, ali v javno prostorije, prvo je, da ti gospodar ponudi taj: „sladko s vodom“ t. j. v sladoru kuhano sadje, ki se v vsakej hiši čuva v posebni posodi. Ako si odličnejši gost, sledi za sladkim še črna kava. Bilo bi razžaljenje za Srbina, da mu se, ako pride v jeho hišo, uzkrati ta počast. Kmalo zatam ko vzemem žličico tega sladkega in popijem čašo vode, vsedemo se vsi gosti, koliko nas je bilo in corpore k mizi, ker v Srbiji se povsodi „užina“ zajedno z vsemi gosti, pa tudi plačanje se potem enako med vse razdeli. Meni sicer taj „ručak“ nije šel prav v tek, ker so vse jedi imele med drugimi slabimi lastnosti tudi to, da so bile vse do rdečega posute z papriko. Srbini nemore vžiti ničesar brez paprike, pa še celo samo jo jede, kakor salato. Jaz se nisem mogel dosta načuditi temu, koliko se v Srbiji seje in povžije tega

„turškega popra“. Izteklo je med živim razgovorom gostov skoro pol ure in postiljon zatrobi k odhodu. Plačali smo, sicer prav debelo, pa zatam spet na kola.

Na skoro nam je bilo mestice za hrbtom. Od tod se vleče cesta, samo z malo iznimko, vse do Smederova tik donavske obale. Desno se dižejo, na nekaterih mestih precej strmo, ponajviše pa stopnjasto v Donavo spuščajoči se brežuljki. Ker je zemlja najviše ilovna tukaj, to plazijo, posebno v spomladi in deževnem vremenu, kakor je bilo zdaj, celi, po više oralov veliki kosi zemlje navzdol, ter zasujejo pogosto cesto, katera se sicer nemore ponašati z veliko graditeljno umetnostjo, v znatnih dolžinah. Iz tega sledi, da je cela črta med Belgradom in Aleksincem ravno tukaj v najslabjem stanju. Na srečo je to v daljini samo od kake milje izpod Grocke. Večkrat smo morali iziti vsi iz kol, katere so konji še prazne težko izvlekli iz blata. Tukaj bi trebalo malo više truda in troška, da se cesta drži v boljem stanju. Tudi prihodnja železnica bo imela tukaj nadvladati velike zapreke. — Na levo, čez Donavo pa ne vidi oko druga, ko šircko, nepregledno ravnino. Proti iztoku, že kako uro v daljini, pa se pokaže sivo zidovje smederevske trdnjave strmeče nad Donavo. Brežuljki na desno postajajo vse prijazniji, čem so bliže Smederevu, vse so lepše obdelani i nasajeni z vinsko trto. Smederevska vina so na glasu, kar izmed najboljih, pa tudi vinogradi se tukaj najbolje obdelujejo. Samo tukaj sem videl, drugde nigde v Srbiji, tite nasajene v pravilnih redovih, ter rožje privezano h kolju. Drugde nigde ne najdeš kolja v goricah. Prijazna ta smederevska okolica se kaj odlikuje od enostavne ogerske ravnine preko Donave, katera kake pol ure pred mestom zbere vse svoje struge v eno korito, ker postajajo tudi leve obale malo više; in v impozantnem veličanstvu vali se od tod naprej mogočna reka. Na daljnjej protivnej avstrijske obali sede nekatere karaule, ki so pred stražile na meji, dok še je Turčin bil gospodar in mogočen v Srbiji; ali zdaj so postale nepotrebne, odkar je, pred nekterimi leti, tudi iz smederevske trdnjave izgnan. Še pred, kakor smo opazili, nakopičili so se v ogrskih ravninah temni oblaki, ter se valili vedno bliže proti nam in ravno ko smo prispeli v mesto, vlila se je gosta ploha. Zdaj mi nije bilo mogoče, da si ogledam točnije mesto in posebno trdnjavo, kar bi bil drugače rad storil, ker imeli smo tudi tukaj pol ure časa. Smederevo, ki je tudi zdaj eno večjih mest v Srbiji, bilo je velike znamenitosti v turških bojvih,

da se ne oziramo v njegovo starodavnino. Pa tudi v bojnih srbskega oslobodjenja igralo je to mesto mnogokrat važno rolo. Smederevska trdnjava bila je ena od prvih, ki je pala srbskim junakom v roke. Leta 1805. ubili so Turki vojvodo smederevskega, Vuličevića, in Srbi, da ga maščujejo, napadnejo trdnjavo, pridobijo jo po krvavem boju in posednejo; a to je bil znak ustanka celej zemlji. Eno leto pozneje prišlo je tukaj do prve pogodbe med Turki in Srbi. — Tukaj je pal hrabri junak in slavni osloboditelj Srbije, Črni Juri, od izdajniške roke leta 1817, 12. julija. Hudo se je maščevala osoda nad junakom, ki je storil samo to pogreško, da je zapustil zemljo in narod, ko je mislil, da je vse izgubljeno, ter pobegnil, mesto da z mečem v roki očakuje slavno smrt od Turkov v zadnjem srbskem obkupu. Mesto se razlega na dolgo po donavske obali z eno glavno ulico z nebrojnimi malimi, lesenimi štacuncicami, kakor je to po turških in še navadno po vseh srbskih mestih, izvzemši že Belgrad, običajno. Vendar se najdejo tudi že v Smederevu lepi, po evropsko uredjeni „dučani“. Tudi druge, lepe hiše, kavarne in gostilnice kinčajo to, čeravno ôzko, ali prav čisto ulico. Drugih manjih ulic, ki se granajo iz te glavne, nisem mogel razgledati. Med vsemi zgradami se najbolje odlikuje pred nekaterimi leti dogotovljena, velika in krasno v grškem slogu sezidana nova cerkev. Štiriôglate gradine zapuščene trdnjave nisem mogel celo iz bližine videti, ker stoji izvuna mesta na obali donavski, samo sem čul vrisk premnogih čavk, ki zdaj gospodarijo v teh, od polumeseca zapuščenih zidinah. Smederevo je eno od prvih trgovskih mest v Srbiji, ker tukaj so naravna vrata iz zemlje na veliki vodni pot, Donavo. Posebno primajo tukaj brodovi množino svinj, najglavnejega izvoda Srbije, katere, zatem nose daleč gori po Donavi do Pešte in Beča. Še mnogo lepšo prihodnost ima Smederevo v trgovinskem obziru, ko bo enkrat zemlja premrežena z železnicami, katere se bodo morale vse tukaj najviše sticati.

Od Smedereva prepleza cesta najpred nekatere gomotjaste brežuljke in zatim se spusti v široko in rodovitno moravsko dolino. Še en pogled nazaj in Donava se skriva očesu. Proti iztoku vide se rdeče strehe v zgodovini znamenitnega Požarevca, za njim precej visoki vrhovi majdanbek-gor, a dalje proti severu na levi obali Donave oravički ogranki erdeljskih Karpat, ki se spuščajo do Bele Crkve in Bajzaša. Zdaj so se tudi raztrgali gosti oblaki nad nami, v kratkem času odpodil jih je veter proti jugu, dež je nehal

in na lepem modrem nebu pozdravilo nas je zopet s svojimi toplimi žarki k zapadu nagingajoče se solnce. Cesta se vleče vedno na levem bregu Morave, ali precej oddaljeno od reke, katere še nigde nevidiš. Na levo in desno vidiš velike vasi med šumami sadnega drevja. Hiše so vse stavljene po enem planu: štiriôglate so; ena štrtina je odprt hodnik, a ostali trije delovi služe za drugo prostorije stanovanja. Vse so prav čiste, pobeljene, pokrite z žlebastimi opekami in okinčane z okroglimi, večkrat rdečo nasaranimi turniči. Navadno je vse to, sicer ni največa arhitektonska umetnost, delo marljivih Bolgarov. Bolgari so v Srbiji, kar so pri nas Talijani; pa še več, ker oni niso samo zidarji, nego tesarji in vsako imenitnije delo zvršijo njihove nevtrudne roke. Čul sem sicer že pred, da so oni marljivi ratarji, ali tudi njihov bister in iznajdljiv um pokazuje se pri vsakem delu. Žalibože morajo oni iti na hrpe iz domovine, da si pri svojih sosednih bratih zaslužijo košček kruha, ko se v njihovi lepi domovini širi kleti dušmanin. Pri vsaki srbski hiši našel boš vrtič, nasajen z rožami in drugim cvetjem, ker Srbin ljubi strastno cvetlice. Ako se res more meriti značaj naroda potem, na koliko goji in ljubi cvetlice, kar nekateri trdijo, to ima vsakako Srbin in vsaki Slavjan plemenito dušo in blago sree. ~~Kako da se ne spominja tukaj zale~~ Slovenke, kako ona skrbno goji in neguje cvetlice! — Med gosto posutimi vasmi prostire se lepo, rodovitno polje, ali — mislil sem si — ako so tukaj pridne slovenske roke, kako bi se zibala rumena pšenica, gde so zdaj le malo koristni pašniki. Poljedelstvo je v Srbiji v obče še v prav prvobitnem stanju. Zemlja je rodovitna, kako malo kde; še celo na vrhovih najvišjih gorâ najdeš plodna tla; povsodi ti stvarnica ponuja svoje zaklade, samo da je pridnih rok, ki bi je pobirale. Srbiji nije nič tako potrebno, ko tehničko izobraženje, kmetijske, obrtnijske in enake šole. Uz šircko, tukaj že precej dobro cesto, vzdiguje se visoki plotovi, iztesani iz celih débel hras-tovih, ki kažejo, kako neumno se gospodari s šumami, katere bi trebalo varovati, ker one so bogat kapital, koji bi nosil denes, ali jutre velike dobitke.

Slovenec potujoč tukaj, pogreša najbolje cerkve, ker skoro nikde nije videti nijedne. Po krasni slovenski domovini vidiš, kamor se ozreš, kakor koklje sedeče cerkve z belimi zvoniki. Morebiti je tudi tukaj bilo nekđaj tako. Ali ko je zavladał polumesec, rušile so se krščanske cerkve, omolknoli so zvonovi in kristjani so se

smeli moliti svojemu bogu samo skrivoma. Le nekatere redke cerkve, posebno pa samostani, ki so bili skriti med gorami daleč od cest, ostali so. Še le, ko so bili Turki iztirani iz zemlje, začeli so Srbi spet staviti cerkve, se vé, spočetka male in priproste, kakor so jim že pripuščala sredstva. Te cerkvice, ki so sicer v novem času tu in tam že zamenjene z večjimi in lepšimi cerkvami, so vse brez zvonika. Zvonovi vise v lesenem stolpu, ki stoji nekoliko korakov od cerkve, ki pa ni nič višji, še navadno nižji od nje. Ker so te cerkvice še k temu navadno v sredini vasi med hišami in drevjem, to jih niti neopaziš, akoravno celo do njih neprideš. Vsaka le malo večja vas ima tudi svoje grobje v bližini, ki se že od daleč pozna po visokih lesenih križih v grškem obliku. Na novih grobih vijejo se navadno po srbski navadi bele in rudeče zastavice.

Prešli smo že mimo mnogih vasi po lepej moravski dolini, katera je gotovo v celej Srbiji najbolje nastanjena, ter bi se mogla imenovati srce zemlje. V Saraocih je tretja pošta od Belgrada, gde so se spet premenili konji. Ker so tudi konji na pošti državni, ter prav dobro gojeni, potuje se hitro i dobro po srbski pošti. Solnce se je nagnolo že k zatonu, ko smo prišli v Rašo, prav veliko vas, mogel bi jo nazvati trgov, kraj tukaj sem prvič ugledal valove Morave, glavne reke v Srbiji, ki bi mogla biti tudi glavna žila zemlje. Morava bi mogla skoro čez leto nositi brodice vse do Karanovca, gde se v njo izleva Ibar, samo da se regulira i to bi bila neizreciva blagodat zemlji, posebno dok njej manjkajo železnice. Zdaj ste obe reki, Morava i Jesenica, po dolgem deževanju tako narastli, da ste daleč okolo poplavlile vse svoje, tukaj celo nizke bregove. V obče Morava in njeni pritoki, gorske bujavnice, pogosto poplaviyo svoje doline, ter store mnogo škode i nesrečo, čemu bi se dalo v okom priti, samo da se njihova korita uredijo. Ko smo zapustili Rašo, začelo se je mračiti. Moravska dolina postaja od tod vedno ožja; z leve i desne strane približavajo se cesti brežuljki, na katerih sede prijazne bele hiše, ki izgledajo iz daljine, kakor mali gradiči. Tako sem se višekrat prevaril, vidivši iz daljine lepo zgrado, ki se mi je činila prav velika, držal sem jo za kako gospodsko letno stanovanje, ali prišedši blizo našel sem k večjemu selsko mehano, ali pa malo bogatejo kmetsko hišo. Način stavbe daje neko posebno čarobnost srbskim zgradam. Za kake pol ure prispeli smo do četrte poštne postaje: Velike plane. Noč se je spustila, kakor lahko

krilata ptica na zemljo, ter mi nevoščljiva zastrla razgled za me tako lep, tako mičen. Pol meščevega kotača je sicer viselo na nebu, ali še tega blede svetlobo kalili so lahki oblaki, ki so plavali po zraku. Zavil sem se v svojo kabanico, ker postajalo je hladno, stisnol se v en kot kočije, ter na pol dremaje še enkrat razbiral premnoge i razne utiske današnjega dne. Med tem sta se Hasan i kočijaš nekako spoznala, ter začela govoriti — turski, da sem se naenkrat mislil v sredini Stambula. Slišal sem prvič turski govoriti, ker Turki, t. j. poturčeni Srbi s katerimi sem že občil v Bosni, govore tud med seboj srbski, a večina jih turski ni ne zna. Nekako mi je bil zopern ta govor, morebiti samo iz predsode, a zdelo se mi je, da je mnogo podoben magjarskemu. Turčin se je na toliko razigral, našedši človeka, s kojim je mogel po svoje, kakor je menda mislil, zakramljati, da je pri prvi postaji pogostil kočijaša z večerjo i vinom, a moral je biti škrtica, ker celi dan sam nije použil nič, kakor neki stari na pol plesnivi sir i kruh.

Bilo je že skoro pol noči, ko smo prišli v Batošino, poštno postajo na rečici Lepenici, od kod se odgrani cesta v srbsko Moskvo: Kragujevac. Izišli smo iz kol, ker ta so bila namenjena v Kragujevac, ter se preselili na druga, pripravljena za Aleksinac. Valovi Lepenice šumeli so, kakor da mi šepetajo pozdrav od Kragujevca, katerega sem obiskal še le nekoliko mesecev pozneje, prišedši v njega od zapadnih strani. Za dobro uro še le odrinemo iz Batošine. Vedno višji vrhovi so se začeli dizati na levo in desno, na katerih sicer drugo nije bilo mogoče razložiti, kakor njihove, v bledej mesečini vedno se menjajoče slike. Ropotanje kol zbudi me zamišljenega, ko smo prišli v Bagrdan, mestice stisneno v tesno dolino. Od tod vodi cesta po ôzkem defileju med visokimi robovi Črnega vrha, dok se ne spusti spet v nizko moravsko dolino pri Jagodini. V Črnem vrhu in proti jugu ležečih jagodinskih gorah taboril je v srbskem ustanku večkrat Črni Juri, vrebal na Turke, ki so se uz Moravo spuščali proti Smederevu, ter jih napadal in večkrat razginal. Tudi v osodepolnem letu 1813. čakal je on tukaj s svojo rezervo, da priteče onej od svojih treh armad na pomoč, koja bode v največej stiski; te armade so stale, ena pri Drinu, druga na Moravi in tretja pri Dunavu. Ravno se je začelo nebo na vzhodu rumeniti, ko pridemo v Jagodino, gde sem se poslovil od svojih potujočih drugov, ker od tod do Kruševca imel sem iti s posebnim vozom.

Stopivšemu iz poštne postaje pade mi v oči v nejasnem obrisu — bilo še je prav rano i gosta megla da bi jo lahko v vrečo grabil, pokrivala je celo okolico — neko visoko zidovje: bila je mošeja, kako sem pozneje videl, ali nije bilo više čuti Muezina, ki bi bil, kakor pred kakimi petdesetimi leti, iz njenega balkona v juternjej zori klical pravoyerne k molitvi. — Sledil sem svojemu vodilcu, ki mi je nosil potno torbo, ter mi obečal, da bode me vodil v najboljo „kavano“, ker v Srbiji je vsaka gostilnica tudi kavana. Kmalu prideva res pred neznatno hišo, kde pa še je vse trdo spalo. Še le po dolgem nabijanju po vratih in oknih pride s prav nevoljnim obrazom poslužnik odpirat, ter me odpelje v neko sobo, da se omijem in preoblečem; spati nije bilo više vredno.

Ali ta soba, bolje bi rekel luknja, bila je tako nesnažna in z zopernim zrakom napolnena, da sem moral kmalu pobegniti iz nje na dvorišče. Med tem se je tudi že precej razdanilo, a gostje so že začeli prihajati v kavano, znak da tukaj ljudje prav rano vstajajo. Tudi jaz sem moral v kavano, ker megla je padala tako gosta, da mi je obleka skoro celo na meni zmokla. Popijem kavo i neizbegljivo „vodu sa sladkim“ naročim „mehandiji“, ali gostilničarju, da mi najme kola do Kruševca in ko se s skoro prispevšim kočijašem pogodiva, pohitel sem, da si razgledam mesto. Topli solnčni žarki so že začeli prodirati meglo, ki se je morala pred njimi po malo pomikati v gore. (Konec prih.)

Oddel za znanost.

J e ž.

(Prirodoslovna črtica.)

„Ježa, ježa!“ kriče hudomušni paglavci, kadar zaloté bodečega mračnega gosta, in obstopajo, drezajo in valjajo zdrgučenega v klobčič, kakor le kakšnega hudodelnika. Kaj jim je zameril se revčez? Čuden in grd se jim zdí, in ljudska pravljica je sem ter tja natvezila mu kako skrivno, slabo, tudi uročilno ali čarodejno lastnost, zato je preklican in sovražen, kakor cigan med ljudmi; zato nevedni, surovi svet mrzi ježa, kakor bog ve kakšno hudičevo zver!

Toda naš jež je slabo poznan in zategadelj krivo sojen, pa nesramno obrečen: kajti v resnici je jež vse prej, nego škodljiva žival. Narobe, še le celo koristen je! Samo poglejmo in opazujmo njegovo življenje!

Mati priroda je ježa bogato obdarila s prednostmi, ki mu služijo, da si dobiva vsakdanjega živeža in se bori za obstanek. Po zunanjem dovolj poznamo ježa. Života je ploščato-valčastega. Glava se mu podolžuje v svinjskem rileu enak smrček, na katerem se podolgaste nosnice z gibljivim, grebenastim robom. Ostri zobje ga značijo ujednega mesožrca. Oči ima majhne, ušesa široka, kroglasto posneta. Noge kratke pa čokaste. Vsaka mu je razcepljena na pet krepkih, okrepjenih palcev za grebsti. Posebno značilne pa so mu živo bodeče, po palec dolge, sivkaste igle, ukoreninjene po gubastem, močno žilastem, poltnem mišičevji, katero mu pomore, da svoj život hipoma zvije na okroglo. Vsa ta svojstva delajo ježa pač samostalno, zelo zanimivo žival.

In kako živi jež? Tam zunaj v tihem gozdu, ali na polji in po grmičastih ledinah prebiva v kacam otlem štoru, v plazi ali tudi pod ruševjem v luknji, katero si izkoplje sam. V takem zavetji

mirno čepi in dremlje čez dan. Kadar začuti najmanje nevarno šumenje, skrči se hipoma vkup, pa kljub težavam, katere mu utegne krčenje prizadevati, leži trdovratno zvít toliko časa, dokler méni nevarnost odstranjeno ali je premagan po sili. Pa, saj malo kak sovražnik mu more kaj. Pes ga le enkrat popade, potlej pa se s krvavim gobcem repenči zraven njega, dokler se naveliča. Prekanjena lesica mu neki še najbolje pride do živega. Uščije se vá-nj in s tem prisili, da ji pokaže spodnji, mehki, ranljivi del života. In celo človek skuša in skuša, kako bi prijel in sabo nesel to narodno žival, ki tako bôde!

Za mračenja, ko je vse tiho in mirno, napravi se jež na pot s trebuhom za kruhom. Najraje jo zavije po vlažnem jarku, kjer nabaja največ polžev, žab, žužkov, ličink pa enake raznovrstne skakazni in mrgolazni. Kljubu trdim zagnancem na petah hodi vendar tiho, neprenehoma sem ter tje obrača glavo pa sleherni stvar ovohuje z vedno gibajočimi nosnicami. Da si hrani zmerom dober nos, smrka neko belo tekočino, katera mu moči in čvrsti živce. Kjer miš ali krta zasledi blizu površja, tam nemudoma grebe in malokedaj brez dobrega vspela. Pograbi tudi trebušno krastavico; pa zopern mu je ostri sok, katerega poceja njena koža, zato si po vsakem vgrizku smrček obriše ob tla. Vendar v kratkem umori in razmesari grdobó, ki mu potem tekne za pravo slast, da se kar oblizuje. Tako jež žre raznovrstno živad, in le navlašč za dobrodejno razliko pokuša tudi kaj iz rastlinstva. Ali najljubše pa so mu kače. Če je neškodljiva, vgrizne jo enekrat in potem umorjeno pojé od zadnjega konca. Strupenega gada pa hlataje draži toliko časa, da vés strup popluská iz zób, potem ga napade, in ne meneč se za njegovo srdito ščipanje in otepanje z repom stare mu najprej glavo in

pohrusta, na to pogolta pa tudi ves drugi život. Znamenito je, da vsi gadovi piki ne škodijo ježu, da se marveč po takem obedu po polnem dobro počuti. To je bilo pač tudi našim prededom že znano, zato so sodili, da jež ima čarodejne moči. —

Tako njegovo življenje kaže, da jež zelo odebeli na jesen, ter da prisiljen prespava zimo, ker po zmrznenih tleh bi ničesar ne dobival za živež. Jež malo škoduje pač pa veliko koristi po senožetih, po polji in sadnih vrtovih. Tudi po hišah ga držé ljudje, da jim trebi miši, čurke, prasičice in stanoge. Vendar v hrami, kjer biva jež, ni dobro človeku bosemu tavati po noči, kajti zadene ob ježa in se zbode.

Po leti samica vrže po štiri do osem, po poli

tretjem palci dolgih in palci debelih mladih, ki koj za rojstva že imajo, kratke trde iglice, ki brž poglobé v hrbtnec, če se jih dotakneš. V petih tednih je mladi jež po razvoji in barvi že podooben staremu, tudi že sam je, ko še sesa.

Ježovo meso je vžitno in dobro diši, vendar ga jedó le nekateri siromašni ljudje in eiganje. Lepa njegova mast da dobro rabiti se za omeščanje otisek, turov in bolečih prisadov. Z ježovo kožo na palci pa sem ter tje cerkovniki šepetajoče in dremajoče paglavce šegatajo po glavah in precej zbrihtajo vsacega.

Jež ima mnogo sovražnikov, zlasti roparskih tie in lesic, pa tudi človek mu streže po prostosti in življenji. Ali ker je nedolžna, celo koristna žival, zakaj bi mu ne prizanašali. J. O.

Oddel za slovstvo in umetnost.

Tizian.

Tizian Vercelli, najslavniši italjanski slikar v koloritu, se je narodil v Capu del Cadore v Friulskem leta 1477, po drugih 1480. Že v desetem svojem letu so ga dali v Benetke v poduk k slavnima slikaroma: Gentile in Bellini. Prvo njegovo slikarsko delo je „Judita“, katero je „alfresco“ slikal v beneški tovarnici. Njegovo ime se je po tej sliki koj poslavilo, in vojvoda Alfons I. ga pokliče v Feraro, in tam je sklenil z Aristom, pesnikom besnega Rolanda, trdno prijateljsko zvezo. V Ferari je slikal tudi svojega slavnega Krista z davnim denarjem, sedaj eden glavnih kinčev v draždanski galeriji. Tizian se tudi sme imenovati oče umetelnega portraitnega slikarstva, zato so si najimenitnejše osebe v čast šteje, ako je on njihova obličja slikal. Ko je cesar Karol V. leta 1530 na kronanje v Bologno prišel, pokliče k sebi mojstra Tiziana, da bi ga zobrazil, in ko mu je med slikanjem čopič iz roke padel, se cesar pripogne in čopič od tal vzdigne rekši: „Tizian je vreden, da mu knezi strežejo“. Karol umetnika povzdigne v stan vitezov in mu odloči letno plačilo. Kralj francoski Henrik II. ga je obiskal v njegovem atelieru, in dolgo, dasiravno zastoj, se je papež Pavl III. trudil Tiziana iz Benetek dobiti v Rim. Benetke so mu bile mile in drage, in vsak potnik, ko si je pogledal velikansko cerkev sv. Marka, palačo doža in krasni most Rialto, se je podal v atelier Tizianov in občudoval umotvore velikega slikara. Tizian se je proti vsakemu obnašal čedno in ponižno, vsaj tudi ni samo bil vitež mestjan, ljubeznjiv učitelj, nego tudi pobožen veren kristjan. Umrli je leta 1576, ko je v Benetkah vladal grozovit pomor. Bil je slavno pokopan. Med njegovimi glavnimi deli v Benetkah imenujemo: smrt Petra marternika, nebovzetje Marijino in skesano Magdaleno. V Florenci dve graciji, v Rimu: 4. cerkveni očetje, v Napoli: velika Leda. V Louvri v Parizi je 20, v Beči 49,

med temi slavni „Ecce homo“, v Draždanih 13 Tizianovih slik. Na Hispanjskem je najslavnejša Tizianova slika v refektoriji Escoriala, ki predstavlja zadnjo večerjo. Že sem v novelleti „Slikar“ v Bleiweis-ovem „Koledarčku“ pripovedoval začetek Tizianove „Magdalene“, tukaj hočem nekoliko besed sprožiti o Tizianovi velekrasni sliki „Madonna assunta“, Marijino vnebovzetje, kako je, ko sem jo v Benetkah ves omamljen gledal, v mojo dušo udelevala.

Več nego 7000 najlepših slik lahko gledaš v galeriji lepih umetnosti, a med vsemi te očara Tizianova Madonna. Nekdo je Tiziana imenoval čarovnika barve, in res lepšega kolorita ne najdeš pri nobenem slikaru. V Madonni Tizianovi ste združeni uzvišenost in dostojnost z največjo nežnostjo in krasoto. Velika podoba je čudovito nasnovana. V gornjem polji Bog oče, obdan od najljubeznjivših angelskih glav, svoje vsegamočne roke raztegajoč proti materi božji, spremljan od enega arhangela, ki nese svetinjo (Heiligenschein) in enega Serafina, ki nese venec. V sredini slike je ganljivo krasna podoba Device Marije, ki je obdana od množice angelov v mirnem veličastvi, zamaknjenim pogledom se proti nebesom povzdiguje. Na njenem obličji se izrazuje goreča vera, in brezmadežna čistost, na obličjih angelov pa spoznaš nebeško radost in veselje. Doli na zemlji pa vidiš stati apostole in patriarhe, v njihovih obličjih se ti prikazuje vsa težava zemeljskega bivanja. Risanje in kolorit sta neskončno lepa, draperia velikanska, prava antika. Ta podoba ima posebno zgodovino. Grof Cicognara jo je našel v cerkvi „dei Frari“, in jo je spoznal vkljub prahu, nesnagi in zanemarjenji za Tizianovo stvaritev; toraj obljudi župniku cerkve novo lepo sliko, ako mu staro zamazano proda. Pogodita se, in vsak si je na tihem mislil, da je eden drugega opeharil. Ko je Cicognara bil v posestvi slike, in po urnih rokah umetnikov jo dal očediti praha, dima in nesnage, in ko se je v njej spoznalo Ti-

zianovo delo, je naš župnik spoznal, da nevednost in lakomnost ste mu hudo in žalostno zagodile, in da ga je grof prevaril. Ta pa pokloni sliko, da pokaže svojo nesebičnost, akademij lepih umetnosti. Pod napoleonsko vlado so Francozi sliko odnesli v Pariz, in jo med slike palače Louvre postavili, umetniki so takrat cenili sliko na 600,000 frankov vrednosti, po razrušenji Napoleonovega cesarstva je slika zopet v Benetke prenešena bila.

D. T.

Pesništvena umetelnost.

(Q. Horatii Flacci ars poetica.)

Svobodno v izvirnem merilu posl. Lajh Korbinijan.

(Dalje.)

- Goli in prostih imen in izrazov se račilo meni
- 235 Dragi Pisoni ne bode piščemu igro satirsko;
Truda ne bodem imel različen od tragikov tako
Biti, da ista je stvar ali Dav govori ali dizza
Pitija vzešča talent Simonu vplešča ga zvito,
Ali Silen pestun ter vzrjencu božjemu sluga.
- 240 Skladba pokaže mi sled uže znana, katere se upal
Vsak bi potil pa zastoj in zadel bi si truda veliko
Tega lotivši se on; toliko premore vreditev in zveza,
Obče poznanemu čest tolika prihaja predmetu.
Favni prignani iz host bi ne smeli po moji razsodbi,
- 245 Kakor na ulici deca in on, ki svoje domovje
Skoro na trgu ima, ravnati otročje z granesi
Nežnimi zelo čez mero, in golčati grdo nečisto;
Žali se vitez, bogatec, ponosnega roda potomec.
Onim sprejetje ne vščee, naj kupec zavrttega boba
- 250 Ali orehov kaj hvali, — in venca nehte darovati.
Dolga za kratkoj ijam se nazivlje postavljena slovka,
Brzega tekanja stop in ijambičnim on je od tod
Svoje imé trojmerikom dal, ker šest je udarkov
Sebi od kraja enak in do konca napravljaj. Nedavno
- 255 Naj bi ušesi donel resneje in malo po menje,
V dedno oblast spondej prijazno sprejel je okorni
Voljno, a ne da bi drug ali stop mu četrti odstopil,
Kakor tovarušu gre. On isti se redek nameri
Akoiju v znanih trojmerih; granesa katera na prizor
- 260 Enij je strelec enak velikim pomenom nametal,
Nagle zvršitvi dolži, ker menjka jim skrbnega truda,
Ali sramotno dolži nepoznanja umetne naloge.
Vsak kdo bodi sodnik nesoglasja v pesništvu ne vidi;
Rimskim pa pesnikom da nezaslužena rada se milost.
- 265 Čemu po svoje tedaj ne bi krožil in pisal? upazni
Gotov, ka milost dobim, mi li misliti treba, pogreške
Moje ka vidijo vsi? Očitanja scer se ognovši
Nesem zaslužil pohvale. Imejte prijatelji vzore
Grške po noči po dné, prevemo je v rokah imejte.

Gr. 237 in nasl. Dav, Pitija in Simon osebe znanega poznačevanja v komedijah.

239. Silen pestun in učitelj Bakhov, podoba ostarelega Satira plešive glave in sedlasto-rakvečenega nosa.

244. Favni (favere, nagajati, ugoditi), božestvo poljsko in pohostno, kar grški Pan; jim se je račilo ljudi dražiti in plašiti osobito speče (slov. mora); nagajali pa so jim senjami in prorokovanjem.

259. V znanih, po iročnem rečeno.

- 270 Toda i vaš praded razmerje v soglasji je hvalil
Plavtu in bister razum prizanesši obojemu preveč
Skoro, čude se neumno bi djaj, če umejete z menoj
Jezik oglajen in grob razločati tenko in drobno.
Prsti in sluhom naglas pravilu primeren spoznamo.
- 275 Tragično igro poprej šee neznano kamenino prvi
Zmislil je Tespíd bajé in na vozu je skladbe prevažal,
Ktere so pevci obraz namazavši si drožjem igrali.
Šemo za tem izumel in obleko pošteno je Eshil,
Zraven i oder prostrel iz zmernih otesanih brven,
- 280 Golč velečesten učil ter stapljanje s črevljem visokim.
Jima je prišla na red komedija stara s pohvaloj.
Svoboda jena se v kvar spreverne in žaljenje silno,
Zakonskih vredno zagraj: sprejel se je zákon, omolknol
K času sramotno je zbor, ker pikati nema pravice.
- 285 Pesniki naši so v vseh se poskusili vrlo predmetih,
Oni zaslužili čest si obilno so precej drznovski
Grško zapuščati sled, rojšstvo razslavljeni v igrach,
Kterim sta narodni plašč in črvljeno vpodtkana obleka
Dala ime. Močnejše pogum ali meč zmagoslaven
- 290 Latija ne bi slavil nego jézik, če v piljenji pesnik
Vsak si počasnost in trud bi privadil. Pompiljev zarod!
Slavne potomstvo krvi, to skladbo zavrzi, s kateroj
Nesta črta in čas veliko oprávka imela,
Kterim šee zvršenja né desetera gladitev dobila.
- 295 Ker si je Démokrit um srečnejji prirojen domišljaj
Nego li revo umetnost, in pesnikom zdravega jedra
Breg helikonski zabranjal, nohtóv si jih mnogo ne reže,
Brade ne brije, samoto želi, ne zahaja se kopat.
Pesniku da se ime ter cena dostojna mu stoprv,
- 300 Ako od treh Anticir neozdravljene glave ne bode
Brileu Licinu podal. O kolik pa jaz sem nespretnik,
Kteri si vsako spomlad iztrebiti žolč sem navajen!
Boljših gotovo kdo drug ne bi pesni zgotavljal; a sicer
Jako ne maram zató. Železje ostrečega brusa,
- 305 Da si ne reže i sam, prevzeti sem mesto privoljen,
Sam ničesar pišč, dožnost ter posel učiti,
Kodi je pesniku snov in izraz ter hrano jemati,
Kaj se dohaja li ne, ali kamo ga zmožnost in zmota
Spravi. Peresi izvór in načelo je pravo umetje:
- 310 Vsaj sokratičen spis ti zamore pokazati predmet;
Sama po sebi sledi premišljeni snovi beseda.
Kdor razumeva dožnost očevini, tovarušem svojim,
Kaka ljubezen imej se roditelju, bratu in gostu,
Kako nalógo sodnik ali mestni imej starešina,
- 315 Kakov je posel na boj poslanemu vodji: taisti
Bode gotovo i znal primernost osobam podati.
Učen posnemnik si vzor opazuj iz navad in življenja,
Jaz zapovem — ter živost odtód izvajaj izrazem.

Gr. 275. Kamena, Rimljanom istega pomena, kar Grkom musa.

276. Tespíd, sovrstnik ali sočasnik Solonov, po mnenji grških učenjakov, aleksandrijskih slovničarjev početnik tragedijam, skladatelj in glumeec v oni in isti osobi.

290. Latij obče Rimljanstvo.

295. Démokrit, modrijan in Abdere je pisal v drugi polovici petega veka pred Kr. o raznih v modroslovje spadajočih predmetih; isto tako i o pesništvu.

297. Gora po imeni Helikon v južni Bajatiji, musam in jihovemu zavetniku Apolonu priljubljen sedež.

300. Anticira a) mesto v Fijotidi blizo gore Ojte; b) mesto v Fokidi na podnožji gore Parnasa; oboje selo je slovelo po onde zelo plodni čemeriki, vraštvu proti besnenji in melankoliji.

301. Brilec Licin je moral izvrsten in glasvit mož

Igra na čase podá pravilno obična in vzgledna
320 Mestoma, bodi si cvet, umetnost, pomembo zavrğa
Radost večo ljudem, ter boljšo napravlja zabavo,
Nego praznota granës ter glasno hrumeče igrače.
Grkom sposoben je um podarila musa, le Grkom
Točnost in glajo besed lakomnežem vselej pohvale.
325 Naši se dečki uče v stotino v velikih računih
Rimski razštevati as. „Albinovič brzo povedi:

svojega remesla biti; imenuje se pri Dijonu Ka-
siji 54, 21; Persji 2, 36; Martijalu, 8, 3, 6; Ju-
venalu 1, 109 in 14, 305; Svetoniji Okt. 67.

Gr. 326. Rimski as, enota medenim penezem, je imel 12
uncij. Albin je po izročilu starih razkladalcev
ime nekemu skopcu v Rimu, ki je peneze na
visoke obresti posojeval; njegov sin se prav pri-
kladno po učitelji navede vzor urnemu računstvu.

Ako od uncij pet bi vzela se ena, ostatek
Kolik ostaja? vsaj znaš, le povedi.“ „Ostane tretjina.“
„Dobro! ti bodeš si last ohraniti mogel. Prideni
330 Uncijo, kaj li dobiš?“ „Pol.“ Ako lakóta penézna,
Ako ta rja prevleče srcá, jeli úpati skladeb,
Kterim cedar mazilo bi dal, cipresa pa shrambo.
Pesnik nam hoče korist ali hoče napraviti radost,
Ali razlagati stvar življenju prikladno in všeče.
335 Kratek napravi poduk, da beseda se rečena hitro
Prime učečih se glav ter v pomnežu zvestem ohrani:
Vse čezmerje scedi se iz pameti site do polna.
(Dalje prih.)

Gr. 332. Cedrovim oljem so se napisani zvitki (volumina)
mazali in v cipresovo shrambico (Kapsel) zavečili,
da jih molji ne razjedajo.

Z m e s i c e.

Vojvodinja Cimburskis.

Cimburskis, hči poljskega vojvode Semovita in
netjakinja poljskega kralja Vladislava je bila prin-
cesinja velike lepote, in imela je izvrstne lastnosti
duha i srca, tako da je slovela za najljubezni-
vejšo kneginjo svoje dobe. Njena telesna moč je
bila nenavadna, vlekla je z eno roko obloženi
voz, in z rokami zlamala podkovo. Glas njene le-
pote se je razširil do ogerskega poglavitnega mesta,
kjer se je ravno vojvoda štirski: Arnošt Železni
potovavši iz Palestine na dvoru cesara Sigismunda
bavil. Tudi on sliši o ljubeznivosti poljske prince-
sinje, in koj se odloči na pot v mesto Krakov,
da se sam prepriča o njeni lepoti. V oblačilo tujca
oblečen, bil je dolgo časa v mestu neznan, se med
tem seznanja z navadami in običaji kraljevega
dvora, in se boruje po navadi onega časa prav
hrabro v vitežkih igrah, in ko je bil na glasu do-
volj, se odkrije in snubi roko princesinje. Zaroki
so se obhajali veličastno in zaročenca sta najbolje
volje potovala leta 1412 na Štirsko. Vojvoda Ar-
nošt je s svojo ženo Cimburgo prav srečno živel,
rodila mu je 12 otrok, in ko je glavna avstrijan-
ska linia z Ladislavom Posthumom zamrla, in je
ze smrtjo Sigismunda tudi tirolska linia bila nehala,
je tako slovanska kneginja postala druga pra-
haba (Stammutter) habsburške rodovine. Umrla
je na potu v Marija-Cel leta 1429 in je pokopana
v Lilienfeldu. Tako teče v žilah naše vladajoče
cesarske rodbine tudi slovanska krv.

Plačila pisateljev.

Gibbon je dobil za 6. zvezkov svoje zgodo-
vine 8000 funt. šterlingov. Robertson za svojo
zgodovino Karla V. 4500 funtov šterlingov, Fran-
cozu Frezanu je knjigotržec Duchesne dal za vsako
polo njegovih: „lettres sur quelques ecrits moder-
nes“ 10 louisdorov. Voltaire si je spisal grajščino
in premoženje 100.000 tolarjev vrednosti. Kaj pa
si zasluži slovenski pisatelj? —

Anekdota iz življenja Friderika II., pruskega kralja.

1.

Enkrat reče kralj prav porogavno opatu Ba-
stianu: Vi ste pobožen mož, moj čestiti opat, in
bodete še gotovo papeževo tiaro dobili, kako pa
me bodete sprijeli, ako v Rim pridem, da Vam
skažem svoje spoštovanje? „Črnega orla spustite
notri, bodem rekel, naj me pokriva s svojimi pe-
roti, pa naj mi zaprineše svojim kljunom“.

2.

Laudon je zapustil kot lieutenant rusko službo,
in pride na svojem poti v Berlin, kjer najde ne-
koliko oficirjev, ki so ž njim na Ruskem služili.
Ti mu prigovarjajo, naj v prusko službo stopi.
Predstavljen je bil kralju, ki ga ostro pogleda,
pa se koj od njega obrne, in svojim spremljeval-
cem reče: Lice tega človeka se mi ne dopada.
Laudon si to dobro zapomni, in kot avstrijski
vojskovodja v sedmeroletnem pruskem boji Fri-
derika večkrat dobro nakuri. Stari General Ziethen
enkrat kralju reče: kako bi bilo dobro, da bi se
bil Laudon vzel v prusko službo, ki je tak izvrsten
vojskovodja. Kralj molči in pred se nekaj ne-
razumljivega mrmra. Ko je cesarica Marija Te-
rezija Laudona za generala postavila za njegove
zasluge, bil je kurir, ki je nesel dotični diplom v
okolici erfurtski od pruskih husarjev vjet in pred
kralja peljan, kralj pa je bil tako prijazen, in mu
je sam po svojem adjutantu patent poslal, čestitaje
mu na povišanje, in v pismu pristavi: nisem li
imel prav, da je Vaše lice za me odurno?

Občni zbor „Slovenske Maticice“ bo 26. t. m. Voli se
11 novih odbornikov. Volitev je važna. Vsak Maticar more
voliti tudi pismo. Nekateri Maticarji predlagajo naj se volijo
slednji slovenski pisatelji, katere tudi mi priporočamo:

1. Dr. Pogačar Jan. Zl. v Ljubljani. 2. Dr. Razlag
R. v Ljubljani. 3. Dr. Vončina Leon v Ljubljani. 4. Dr.
Vošnjak Josip v Ljubljani. 5. Grasselli P. v Ljubljani. 6.
Dr. Mencinger Jan. v Kranji. 7. Dr. Geršak Ivan v Or-
muži. 8. Jurčič Jos., urednik v Mariboru. 9. Dr. Samec
Maks v Kamniku. 10. Žuža Ivan v Grižah pri Žavcu. 11.
Vodušek Mat., prof. v Gorici.